

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

Escalades pirenenques

CIMS N. I CENTRAL DE LA SERRA DE TUMENEIA

DESPRÈS del campament a Sant Maurici, el nostre projecte era de traslladar-lo a la vall de Sant Nicolau, en la ribera de Caldes, però el mal temps impedí allò que nosaltres havíem proposat. Plogué tota la nit, i les tendes foren plegades completament mullades. La pujada al portarró d'Espot tinguérem de fer-la sota la pluja. Un cop al coll, les boires s'aixequen una mica i deixen veure les muntanyes blanquejades per la neu. Gairebé sense aturar-nos, perquè el fred no ens ho permet, baixem a l'estany Llong on arribem en el precís moment en què la pluja torna a refermar de valent. Més avall, els borrallons de neu cauen espessos, i, quan passem per Aigües Tortes, on havíem de posar el campament, l'aigua que cau passa ja de categoria de pluja i sembla que ens l'aboquin amb galledes. El pla on havíem de plantar les tendes, té més d'estany que no pas de prat, per la qual cosa decidim, de comú acord, de no parar el campament per avui, i seguim vers Caldes de Bohí, per tal de poder eixugar-nos. I quines fatxes arribem a fer! No podem menys que riure'ns els uns dels altres, i cadascú de tots! Els impermeables no hi valen res, i

l'aigua circula lliurement per les nostres persones, de la mateixa manera que si prenguéssim un bany.

Passem per l'estany de Llebreta. En les bordes de Sant Nicolau fem una parada i l'únic menjar del dia. Seguim, després, ribera avall fins a trobar la de Caldes, i, d'allí, entre ruixat i ruixat, pugem a l'establiment de banys on ens assequem, pentinem, afaitem i, més tard, sopem. Ens tornem a civilitzar.

A l'endemà, amb temps insegur, anem a establir el segon campament. De primer, volíem fer-ho a l'estany Negre, però la nevada d'ahir, que ha deixat les muntanyes ben blanques, ens en fa desistir, puix, en aquella alçària, és gairebé segur de patir fred durant tota la nit. En arribar, amb les cavalleries, a la pleta del riu Malo, sota els llastres de la Morta, les descarreguem i, en un planell, al cap de poc, s'aixequen les cinc tendes, al costat d'un gros tronc caigut.

DIA 10. Deixem el campament i pugem per les llastres per arribar-nos a l'estany Negre, sempre tan bell i tan sever, on encara descobrim algunes restes de les nostres acampades anteriors.

Pugem, després, cap a l'estany Travessany, prop del qual s'aixequen les agulles que li serveixen de fons.

Ens dividim. Mentre els uns se'n van cap al Montarto d'Aran, amb N'Oliveras i En Rovira, voregem l'estany i tallem a Ponent. Salvem polides llastres, fins que sortim als estanys bessons de Tumeneia, d'aspecte ferreny per quedar dominats per les tres agulles del mateix nom. Resseguim el més baix. Pugem al superior, que és el més gran, de forma allargassada.

Una hora després, arribem a un entall i, mitjançant una curta escalada, guanyem una agulla secundària. Estudiem l'itinerari a seguir en l'ascensió de l'agulla N., i baixem a la bretxa per començar a pujar tot seguit.

Una esquerda ens permet d'arribar a la plataforma, en la qual s'aixeca un alt bloc. La manca de preses d'aquest fa que el pas sigui un xic delicat, i en ell perdem més temps del que crèiem, però una vegada guanyat, seguim per una bona coronisa que porta als vessants de Llevant, i, seguint sempre per aquest, s'assoleix fàcilment el cim de l'agulla N. Interessant vista sobre les regions de Caldes i de l'estany de Mar, el qual queda als peus.

Una vegada descansats, baixem per una canal que dóna a Ponent i que ens condueix a la neu. Seguim tallant la congesta, sense perdre gaire alçària, fins que passem una bretxa que ens torna als

vessants de Caldes i, d'allí, baixem a una altra canal, al cap de la qual hi ha la bretxa de les agulles N. i Central.

Anem a atacar la paret N.NE. d'aquesta darrera. Ens sembla molt dreta, però creiem que podrem sortir-ne bé aprofitant les xemeneies que la ratllen. Pugem, tot seguit, fins a guanyar una coronisa inclinada, la qual anem seguint. Aquesta ens porta a una xemeneia que s'enfila en diagonal; la roca és bastant llisa i no fa pas de gaire bon passar. Tenim ja guanyada bastanta alçària quan trencuem novament a l'esquerra, i, després, ens situem al peu d'una llosa molt inclinada. Està completament desproveïda de preses i, amb molts de treballs, solament aconseguíem pujar uns pocs metres, aprofitant una petita esquerda; després ja ni els dits no hi caben i no hi ha possibilitat de seguir amunt. Mentre jo estic lluitant i bufant, N'Oliveras volta més a l'esquerra i, amb tot i ésser el pas molt dolent, ha aconseguit guanyar el capdamunt de la roca, i apareix sobre meu. Em llança un cap de corda i m'ajuda a sortir d'aquest mal pas, puix, per mi sol, m'era impossible de seguir pujant.

Ara, el terreny ja és franc i forma un esglaonat, el qual hom puja fàcilment, i, poc després, sortim al cim de l'agulla central a 2865 m.

Hem necessitat prop de dues hores per guanyar aquesta paret i el pas de l'última llosa ens ha pres una mitja hora.

La vista, des d'aquí, és gairebé la mateixa que la del pic N.

Fem una llarga estada en el cim i, després de ben reposar i d'admirar l'interessant panorama, seguim per sota la cresta S. fins a una osca, la qual travessem per passar al costat de Ponent. Anem tallant i, més tard, deixem a sobre nostre un característic sentinella, també visible des del costat de Caldes. Passem una bretxa del contrafort, el qual es dirigeix cap a l'estany de Mar, i una ràpida davallada d'una canal de neu ens situa en la que s'origina en el coll que s'obre entre les agulles Meridional i Central de Tume-neia. Deu minuts de pujar i som al dit coll.

L'ascensió al pic Meridional la deixem per un altre dia, puix avui és massa tard. Travessem el coll i baixem de pressa per les congestes. Tenim sempre al davant el massís dels Comolos i les muntanyes de Colomé. Acabada la neu, ens inclinem a l'esquerra, i anem a sortir a la carena que domina, al S., els estanys de Tume-neia. Des d'aquí baixem de dret, sortejant les tarteres i llastres que ens fan tòrcer sovintment la direcció, i, finalment, arribem al pla, al peu de les llastres de la Morta. Un cop travessat el riu, som ja de retorn al campament.

Horaris

0 h. 45'	estany Negre	3 h. 45'	Agulla N. de Tumeneia
1 h. 05'	estany Travessany	4 h. 25'	peu de la paret SE.
1 h. 30'	estany inferior de Tumeneia	6 h. 20'	Agulla Central
1 h. 40'	estany superior de Tumeneia	7 h. 05'	coll de Tumeneia
2 h. 50'	agulla	8 h. 20'	campament.

AGULLA MERIDIONAL DE TUMENEIA

DIA 12. Als mateixos de l'anterior excursió se'ns ha ajuntat En Jofre Vila, el qual ha vingut a completar el campament. Novament pugem per les llastres de la Morta i, sense arribar a l'estany Negre, travessem les aigües provinents dels estanys de Tumeneia, i pugem fins al serrat que els domina. Seguim sempre amunt de dret, i ens situem al peu de l'agulla Central i, tallant la coma que ve del coll, el qual queda a sobre nostre, ataquem immediatament els vessants del pic Meridional. Pot pujar-s'hi directament des del coll, com ja havíem fet anteriorment, però ara ens interessava veure la cresta E., la qual es desprèn del mateix cim.

Seguim remuntant el pendent per neus i roca, i després de pujar una canal, sortim a la mateixa cresta que cau estimbada pel costat oposat al nostre. Immediatament, se'ns presenta l'esplèndida visió del massís del Montarto de Caldes, els cims culminants del qual són el Comolo Forno i els dos Biciberris, que tenen la neu als peus.

Remuntem, durant bona estona, cercant els millors passants fins que, finalment, guanyem el cim Meridional de Tumeneia a 2892 m., i el més alt de la serra.

Aquest cim forma una cresta composta d'un agombolament de blocs de granit d'extraordinàries dimensions, i és un magnífic *belvedere*, sobre el Montarto de Caldes, els vessants N. del qual, coberts per la neu, es dominen perfectament.

Al cap de cinc quarts reprenem la marxa, i seguim per la cresta S., que de moment ofereix bon pas, però al cap d'un centenar de metres ens trobem penjats sobre una bretxa. Baixem una mica, però en el darrer tros hem de fer ús d'una doblada de corda per salvar unes roques verticals per tal de guanyar el fons.

Ja havíem baixat un bon tros de la canal que mira a Llevant,

quan un dels companys, en tornar d'explorar un dels costats, li relliquen els claus i el balanç de la motxilla el fa caure canal avall, rodola uns quants metres i, sortosament, es pot aturar al mateix moment que el pendent esdevé més dret per a caure en uns tallats. Aquesta caiguda no va tenir, afortunadament, altres conseqüències que unes quantes pelades i algun que altre cop; però ens féu més previsors. El terreny per on passàvem no tenia la més petita dificultat, i si faig esment d'aquest incident, que per poc es converteix en accident, és per donar a comprendre que a muntanya s'han de prendre totes les precaucions, i és preferible pecar per carta de més que no de menys. Tingui's present que la major part d'accidents han ocorregut a la baixada i en llocs relativament fàcils.

Seguim avall, i pel costat esquerre de la canal saltem a la neu, que aprofitem per a fer via patinant, fins arribar a prop del riu Malo, el qual travessem, i tornem a fer-ho més avall. Més tard, arribem a la pleta del riu Malo i, tot seguit, al campament.

PIC I CRESTA DE LES SALENQUES

DIA 14. Sortits al matí de l'Hospital de Viella, hem seguit vora de Mulleres amunt, entretenant-nos en els seus estanys d'aspecte polar, i quan hem estat al tuc del mateix nom, hem aprofitat l'esplendidesa del dia i allí ens hem passat hores i hores gaudint del magnífic panorama, i fins ens hem permès el sibirisme de fer una llarga migdiada.

Encara mig adormits, ens posem en peu. Amb el pes de la motxilla, i alguna que altra ensopegada, ens acabem de treure la son. Baixem tots plegats, però aviat ens hem de separar dels nostres companys que, més afortunats, podran reposar còmodament en els llits de la Renclusa; nosaltres encara no sabem on haurem de fer nit.

Ens despedim amb un fins demà!, i mútuament ens desitgem una bona sort. Bé cal que aquesta ens afavoreixi, puix si ells tenen segur de fer les ascensions projectades, per poc que puguin comptar amb el temps, nosaltres tenim el dubte de si reeixirem. El nostre objecte és la cresta de les Salenques, la qual hem vist des del cim, però vista d'escorç, el seu aspecte no és pas per a encoratjar, puix, penjada sobre precipicis, és molt afilada, i per a guanyar el seu extrem superior, serà necessari de vèncer unes agulles dretes, que més s'endevinen que no pas es veuen.

El gros de la colla, que segueix avall, es va fent cada vegada més petit, i encara ens llancem uns darrers crits, abans de perdre'ns de vista. Quedem amb En Vila i En Rovira, i allí enmig de les grans serralades, estem encara més sols. Geleres, cims i roques nues és tot allò que ens envolta; enlloc no veiem una taca de verdor que ens alegri i que ens doni una nota de vida; aquesta l'hem deixada al fons de les valls, i ara ens trobem en la immensa solitud dels cims.

Ens arribem al coll que s'obre entre els pics de les Salenques i Mulleres; a gran fondària, s'estén la caòtica ribera de les Salenques, plena de grandiosa tartera, despulles caigudes dels alts cims i arrossegades per les neus.

Una escalada per grossos blocs, ens porta dalt del pic de les Salenques, a 2998 m., i tallat en espadats pels costats que miren al S. i al W. Tenim, davant per davant, el pic d'Aneto, i enlloc com d'aquí, el gegant del Pirineu, no ofereix un aspecte tan bell, amb les altes muralles que projecten les allargades ombres sobre les geleres, les neus de les quals arriben fins al fons de la vall. Aquest és el millor indret per a observar la part oriental del massís de la Maladeta.

S'ha girat un ventet glaçat, extremadament molest, i com que la tarda va caient, decidim d'anar avall. Seguim per la cresta N. i deixem tot seguit, a la nostra esquerra, una canal. Poc després en trobem una altra, que ens sembla que ha d'ésser bona, i per ella baixem. Al començament tot va bé, únicament cal parar compte a no fer rodolar pedres, per a no malmetre els companys, però al cap d'una estona que baixem, la canal s'acaba en sec. Ens trobem ficats en una ratera. Explorem els costats i podem comprovar que estem separats molts metres de la vall per una paret. Sota nostre corre un relleix que podrem aprofitar.

Avui, que tenim decidit de no fer acrobàcia, ens veiem obligats a desfer la corda i a afermar-la a una roca, i ens deixem baixar per ella, per salvar un desplom d'uns 8 a 10 metres d'alçària, que ens porta a una coronisa, la qual talla la paret en diagonal. Tirem de la corda, però, sense saber per què aviat se'ns encalla. És el problema de sempre en les doblades, en tenir de recollir la corda; les sotragades i estirades no hi valen res, estem perdent temps, i quan veiem la inutilitat dels nostres esforços, estàvem disposats a pujar per desfer-la, en la darrera saccejada cedeix i va baixant a poc a poc fins que el cap de la corda cau als nostres peus. Una altra doblada, més com a precaució que no pas per necessitat, i aviat som a la neu.

Ara sí que fem via de veritat; el pendent és fort i baixem patinant a gran velocitat, talment com si anéssim amb skis, seguim la coma sempre plena de neu i sortim a la vorera de Barrancs. Veiem ja l'estany proper, i si no volem perdre massa desnivell, és per aquests indrets que haurem de fer nit, però tot és roca i neu i els arbres, per a poder obtenir llenya, no es veuen encara. Prescindirem d'ells i ens contentarem amb el foc que ens puguin donar els narets. Però el bo és que tampoc en veiem.

Cerquem amb la vista per tots els recons i ens sembla veure a l'altre costat de la ribera una taca de verdor, però tant pot ésser de les mates que busquem, com de clapes de molsa. En Vila se n'hi va, i després ens crida, perquè, efectivament, ho són. Bé, ara s'ha de trobar un soplug per a passar la nit, però, com ja he dit, tot és tartera i neu. Trobem, finalment, en un morè, dues pedres grosses, les quals deixen una cavitat. Tenim els nostres dubtes que ens puguin servir; però, després de treballar molt per arreglar-ho, veiem que, amb molt bona voluntat, podrem aprofitar aquest primitiu refugi. Mentrestant, hem anat fent una bona provisió de narets per a fer foc, però, en ésser l'hora no trobem manera d'encendre'ls, puix tot és verd sense un bri de branca seca, i, després de bufar i més bufar i d'haver-nos omplert els ulls de fum, renunciem al foc.

Interessats en arreglar la roca, no ens hem adonat que la nit s'és feta. Sobre el cel fosc les estrelles brillen intensament i hom pot dir que són innumbrables, nits estelades que solament les coneixen els qui les han passat en alta muntanya. Més tard, la lluna illumina fantàsticament els espadats de l'estany de Barrancs, el qual veiem allí proper, i l'aigua amb el seu tremoleig reflexa la blanca claror. Tot molt bonic si no fos un ventet glaçat que ens fa entrar en el forat de la roca.

Ens hi encabim, millor dit, ens hi estampim, perquè l'espai disponible no és suficient per a tres persones, per primes que siguin; forma un angle, irregular en alçària, i a mi em toca la part baixa i em veig obligat a dormir amb la cara fregant la roca. Dormir! Que més voldríem. Però fora d'En Vila, els altres, per més que provem no aconseguim de fer el més petit son en tota la nit, perquè, no obstant i haver tapat totes les esclatxes i fer servir tota la roba i papers aprofitables per a abrigar-nos, es filtra un aire tan fred que més creiem estar en el ple de l'hivern que no pas en l'època de calor. Demés no gosem canviar de posició, perquè, per a poder girar-se primerament hom ha d'empènyer el company que té al costat.

Tot passa en aquest món, i passaren les hores i passà la nit, i una mica de claror anuncia la proximitat del dia. Tot seguit surto del cau i el primer que faig és estirar-me, amb gran satisfacció pròpia i de tots els membres adolorits.

Aquesta vegada assoleixo un gran èxit perquè la flama pren en les branques. En veure el foc, els companys surten i s'acosten per tal d'escalfar-se, que bé que ho necessitàvem tots plegats. Fem inventari de les provisions que portem i acordem que són insuficients, però no ens hi amoïnem gens, perquè la cosa no té remei. Fem parts de la petita racció de pa que ens toca i alguns trossets solitaris floten en una mar de cacau. Aquest és l'aliment més fort que prendrem en tot el dia. Estrenyem el cinturó i ens carreguem les motxilles a l'esquena.

Horaris

4 h.	tuc de Mulleres	5 h. 55'	peu de la paret
4 h. 15'	coll	6 h. 30'	abric de Barrancs
4 h. 40'	pic de les Salenques		

CRESTA DE LES SALENQUES

Del coll de les Salenques, 2801 m., el qual és el punt d'enllaç del massís de la Maladeta amb la serralada principal del Pireneu, neix la cresta d'aquest nom. Porta una orientació W.S.W. i, pel costat N., dona aigües a Barrancs en la conca de l'Éssera, mentre que per Migjorn les dona a la ribera de les Salenques, en la del Noguera Ribagorçana. Enlairant-se sobtadament des del coll, es manté, després, a un nivell d'uns 3000 metres aproximadament fins poc més enllà de la seva meitat; a partir d'aquí, la cresta es troba erigida de sentinelles i dents per a unir-se, en una darrera empenya, al pic Margalida, 3258 m., situat al SE. del pic d'Aneto. És en aquesta segona part que el trajecte és més difícil puix s'han de guanyar els sentinelles que la defensen.

La primera travessia de la cresta fou feta el 22 de setembre de 1922 per Jean Arlaud i Charles Laffont (1) i, per segona vegada, també per Jean Arlaud amb En Joseph Bonay i Pierre Mengaud. Aquestes són les úniques vegades que havia estat feta aquesta cresta, una de les més difícils del Pireneu i la més difícil del massís de la Maladeta.

(1) Vegeu «Alpinisme», n.º 15, *L'Arête des Salenques*, per Ch. Laffont. P. Ségué i J. Arlaud.

SERRA DE TUMENEIA DES DE L'ESTANY NEGRE

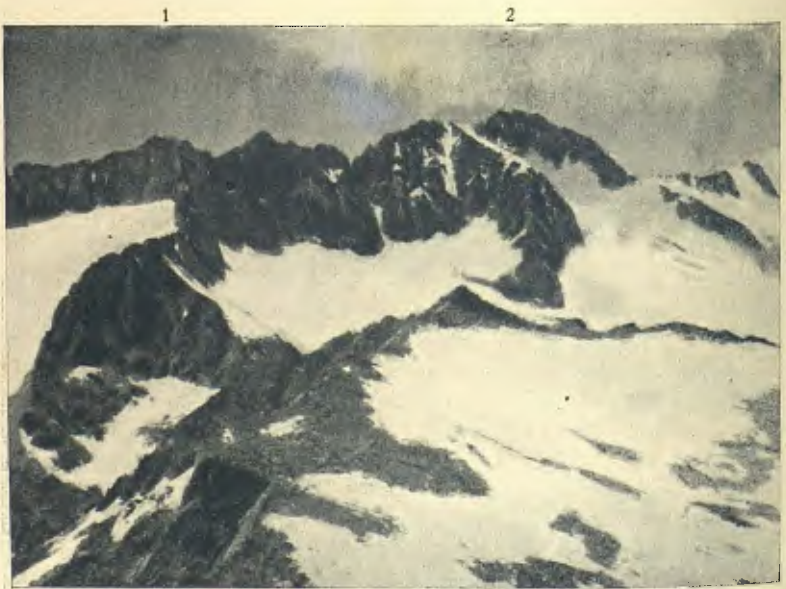

Ols. Ll. Estaveo

PIC CENTRAL DE TUMENEIA

SERRA DE TUMENEIA : PIC CENTRAL DES DEL MERIDIONAL

Obj. El. Entesen

PIC MARGALIDA (1) AMB LA CRESTA DE LES SALENQUES I ANETO (2) DES DE MULLERES

GELBRA DE BARRANCS I CRESTA DE LES SALENQUES

Cl. J. Estason

CRESTA DE LES SALENQUES I PIC MARGALIDA

CRESTA DE LES SALENQUES : LA TORRE I AGULLES
EN PRIMER TERME, EL SENTINELLA NÚM. 2 DEL GRÀFIC

«11». J. J. Esteban

PRIMER ATAC DE L'AGULLA NÚM. 4 DEL GRÀFIC

Cl. J. J. Esteban

LA CORONISA, EN PRIMER TERME, DE L'AGULLA NÚM. 4

ESCALANT L'AGULLA NÚM. 4

TRAVESSIA DE LES PARETS E. DE LA TORRE

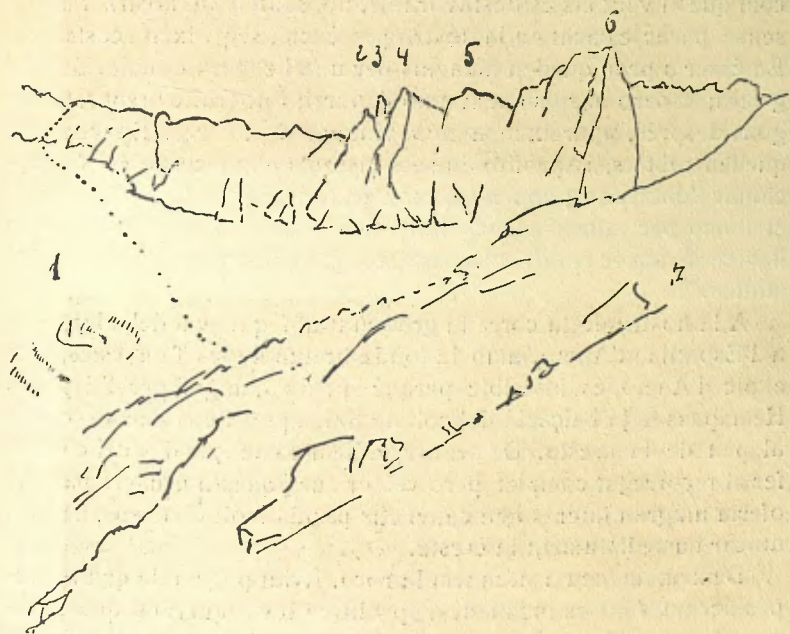
Ols. Ll. Estaca

EL PIC MARGALIDA

Malgrat d'haver passat la nit en blanc, tampoc podem sortir de matí, perquè en aquesta excursió la fatalitat ho determina així, i són les 7 quan deixem la roca on hem passat la nit.

Des d'aquí estant veiem perfilar-se la cresta, però esperem trobar-nos més amunt per estudiar-la millor. Remuntem un tros la vall; però, en lloc de dirigir-nos al coll de les Salenques, marxem directament pels vessants inferiors d'Aneto i, després, pugem de dret un morè que segueix el mateix sentit de la muntanya, i així, ràpidament, guanyem alçària.

El sol, que ja fa estona que ens toca, ens obliga a desabrigar-nos i ens fa oblidar del fred de la nit; no hi ha dubte que hauríem trobat millor aquesta si la temperatura hagués estat més repartida.

La Cresta des de Barrancs

1. Gelera de Barrancs	4. Agulla
2. Sentinella	5. Agulla
3. La Torre	6. Pic Margalida

Ara sí que podem observar bé la cresta, de la qual estem únicament separats per la gelera de Barrancs. L'atmosfera, prou clara, ens deixa veure tots els detalls; el primer tros, després del coll,

s'allarga planer. Segueixen immediatament uns sentinelles que fan d'avançada a una torre alta, la qual ens fa preveure la primera dificultat sèria de la travessia. Immediatament, ve una dent d'estimbades parets, que ha d'ésser un altre obstacle, i, seguidament, encara una altra d'aspecte benèvol. Després d'això, solament falta l'escalada del pic Margalida, el primer tros del qual es veu molt dret, però unes rugositats que es veuen de la nostra banda, permetran, tal vegada, el passatge. Des d'aquí, la cresta sembla més acollidora que no pas des del pic de les Salenques, com la veiérem ahir.

Al cap d'una hora d'haver sortit entrem en la gelera de Barrancs, passant per entre dos grups d'esquerdes. En un dels moments de descans veiem tres punts que es bellugen, allà al lluny, per sota d'Aneto: són els isards, que vénen de dret a nosaltres, i, com que el vent els és desfavorable, no senten la nostra flaire, i sense parar esment en la nostra presència, segueixen acostant-se. En ésser a prop queden amagats per una lleugera ondulació de la gelera; espero ansiosament amb l'aparell fotogràfic preparat i, segons després, apareixen a una vintena de metres. En veure'ns, queden sobtats, i aprofito aquells instants d'indecissió per fer funcionar l'obturador; donen un esbufec, fan mitja volta i fugen com el llamp per aturar-se més lluny i, com si comprenguessin que no havien de témer res de nosaltres, es queden quiets i d'allí no es mouen.

A la nostra dreta corre la gran muralla que va del Margalida a l'Espatlla d'Aneto, amb la fonda bretxa de les Tempestes, però el pic d'Aneto és invisible perquè queda amagat per l'Espatlla. Hem passat ja l'alçària del coll de Salenques i ens anem acostant al peu de la cresta. De primer, volíem començar des del coll per fer el recorregut complet, però veient que aquesta primera part no oferia un gran interès i en canvi ens prenia molt de temps, decidim atacar immediatament la cresta.

Deixem la neu i ataquem la roca. Aviat pugem de quatre grapes per unes lloses inclinades, aprofitant les esquerdes que faciliten el seu accés, segueixen després unes pedres dretes i, salvades aquestes, sortim al caire de la cresta.

A banda i banda, s'estehen les geleres de Barrancs i de les Salenques; al capdamunt d'aquesta es troba el pic Rusell. A l'altre extrem, a la dreta, el pic de les Tempestes i l'Espatlla d'Aneto i, al davant, la cresta de les Salenques, l'estreta aresta de la qual, interrompuda per dretes agulles, s'enfila d'una embranzida al pic Margalida. L'ascensió d'aquest ara ens sembla una qüestió ja resolta.

Mengem una mica, no gaire, perquè hem d'estalviar provisions per la resta del dia i, després de reposar, anem a començar la travessia. Per davant tenim cosa d'unes tres quartes parts de la llargària total de la cresta i, encara que la distància en línia dreta no sigui molta, preveiem que serà menester posar-hi algunes hores per a recórrer-la. Carreguem novament el sac a l'esquena i, no obstant i que hem procurat de portar únicament el més just, la càrrega és feixuga i ens trobem en desavantatge en fer gimnàstica per les roques.

Primerament, seguim pel mateix caire de la cresta, pujant i baixant contínuament, i després efectuem una travessia de flanc, a la qual ens obliguen unes dretes lloses. Seguidament, fem la interessant ascensió d'un petit sentinella, format de pedres dretes muntades les unes sobre de les altres, i ens anem acostant a les agulles que han d'ésser l'obstacle més gran que haurem de vèncer.

Ja les podem veure bé. Les seves parets dretes estan constituïdes per grans lloses de granit i són un enigma per a nosaltres, perquè, per ara, no s'endevina el pas. Tallem, novament, per sota de la cresta pel costat de Llevant, i una curta escalada ens situa en una bretxa ocupada per unes roques que tenen la mateixa silueta d'un ocell de paper. Passem per un forat que deixen les seves potes, i som al peu del sentinella en forma de torre.

El seu aspecte és impressionant. De dret no veiem la manera de pujar, i la paret de la dreta, que és la que ofereix una possibilitat, té una inclinació d'uns 80° i així segueix a gran fondària fins a tocar la gelera de Barrancs. Anem a provar. Deixo el sac per tenir més llibertat de moviments i, lligat per la corda, vaig a buscar una llosa que queda recolzada a la paret i, després d'assegurar-me de la seva fermesa, exploro l'altre costat de la paret. El primer pas serà el més difícil perquè s'ha de guanyar alçària aprofitant únicament uns petits munyons que sobresurten del granit; després, el pas fins a l'altra bretxa ja està assegurat.

Agafat únicament de dits en els esmentats munyons em deixo anar a l'altre costat de roca i pujo, per mitjà d'una contracció, els dos primers metres, que són els més difícils, puix els peus tenen solament com apoi la rugositat de la roca; faig un esforç i la part més dreta és guanyada, i continuo fins a trobar un punt ferm des d'on ajudar a pujar els altres dos companys.

Però tot això que tan aviat està dit, requereix un llarg temps ja que és necessari de provar i assegurar cada moviment abans d'executar-lo per evitar prendre una posició falsa. Demés, els pio-

lets i motxilles constitueixen un gros destorb puix s'han de remuntar, i esdevé un treball perquè a més de llur pes, sovintment queden agafats a la roca (1).

Quan tots estem reunits novament, fem una travessia per guanyar la bretxa oposada a la que hem deixat. Immediatament, se'ns presenta al davant una agulla alta, (4 del gràfic), d'uns 30 a 40 metres d'alçària, i aquesta sí que fa néixer en nosaltres la desconfiança. Cau estimbada per tots el costats i en la part superior les parets són molt llises i hi corre, a més, un petit desplom.

Unes pedres verticals permeten de guanyar el primer tros, seguim sempre l'aresta i a uns deu metres d'alçària aquestes lloses s'inclinen i és difícil el salvar-les, perquè s'ha de maniobrar amb el cos desplaçat i, per tant, desequilibrat. Segueix l'escalada de dret per roques més fàcils les quals porten al naixement d'una coronisa a la paret esquerra. Ara ve el punt que presenta més dificultat. S'ha de passar per la coronisa tan estreta que amb prou feines tindrà una vintena de centímetres, i en la paret dreta que la domina les mans no troben la més petita rugositat on assegurar-se. Amb les mans aplacades no es pot fer més que conservar l'equilibri, mentre es va avançant de costat.

Al cap d'uns sis metres, es produeix una estreta i fonda esquerda en sentit vertical. Però, com entrar-hi? heus aquí el problema. Hi ha un parell de metres on solament es pot encabir una cama i un braç, però el peu que queda a fora està en fals perquè la roca, arran de la coronisa, és bombada i no troba cap punt d'apoi. Per dues vegades provo de pujar, però en cap no em sento segur i torno a reprendre la primera posició. Abans de decidir-se hom ha d'assegurar-se que el moviment no fallarà, puix del contrari l'estimbada serà inevitable, ja que, amb tot i estar lligat per la corda, donada la llargària de què en dispenso, no s'evitaria una caiguda de més de 40 metres. Si pogués tenir l'agut d'algú aviat seria fet aquest pas, però això és impossible donada l'estretor de la coronisa.

Buscant detingudament trobo una petita presa per a la mà dreta i aleshores ja amb més confiança, i fent pressió amb el colze i el genoll, aconseguixo issar-me i poder entrar mig cos en l'esquerda. Un moment de descans per prendre alè, i imitant els moviments d'una eruga vaig guanyant alçària, de dit en dit, fins que

(1) En una altra excursió posterior, fracassada pel mal temps, passàrem de la bretxa de l'ocell de paper a la del S. de la Torre, tallant directament pels flancs orientals de la Torre. El pas també presenta dificultats.

l'esquerda es va eixamplant i puc maniobrar millor. Minuts després sortia a cel obert i guanyava el cim de l'agulla.

Remuntar els sacs i pujar els companys pren llarga estona, i quan per segona vegada ens trobem tots tres reunits, han passat prop de tres hores des de la bretxa de l'ocell de paper, per a recórrer en total escassament uns dos-cents metres i pujar-ne uns seixanta.

Reposem una estona, que bé que ens ho havem guanyat, i sabem que el més difícil ja és fet. Ens anem acostant al Margalida, que creiem que podrem pujar bé, i del qual solament ens separa una altra agulla de roques blanques i que ofereix un bon pas.

Baixem novament a una bretxa i escalem tot seguit l'última agulla aprofitant un esllavissament de blocs. Ara ja únicament manca l'ascensió del Margalida, la cresta del qual, ericada de sentinelles, ofereix un bell aspecte. Efectuem un delicat descens pels grans blocs granítics fins a la darrera bretxa, travessem aquesta, emprem l'ascensió pels vessants N., i pugem per un corredor de blocs, al final del qual passem a l'altre costat, o sigui, el que dóna a la gelera de les Salenques. Tallem per una coronisa i, ja per bon terreny, anem guanyant alçària fins que, finalment, sortim al cim del Margalida, a 3258 m.

La cresta de les Salenques ja és feta, i això ens emplena de goig. Ara queda als nostres peus, i som nosaltres els qui dominem les seves agulles i sentinella que poc ha se'ns presentaven tan altius.

Descomptat un únic descans, hem estat cinc hores i quart dalt de la cresta. Es pot fer amb menys temps, però les nostres motxilles, excessivament pesades, ens han estat un gran destorb.

Fem el tercer i darrer àpat del dia, més propi per a pardals que no pas per a emplenar l'estómac de gent afamada; per a completar-lo donem una nova estreta al cinturó.

El nostre intent havia estat seguir per la cresta de les Tempestes fins Aneto, però precisament el temps havia canviat i unes nuvolades negres ens amenaçaven amb la pluja. El cim d'Aneto està ja envaït per la boira. Canviem, doncs, d'itinerari i baixem, perdent gran desnivell, a cercar un pas en el nervi procedent del pic de les Tempestes. Baixem a la tartera, la qual anem tallant en diagonal, i, tan bon punt pugem, ens ressentim de la manca d'aliments.

A poc a poc anem passant aquella «via dolorosa» i guanyem un portell que s'obre en el contrafort que baixa d'Aneto. Al davant tenim la gelera de Coronas, i, a l'altre extrem, veiem el coll del mateix nom. Anem tallant per sota de les parets d'Aneto i aquella

marxa per la neu se'ns fa inacabable, puix cada vegada ens trobem més cansats i defallits. Amb més voluntat que ànim, fem la darrera pujada i guanyem l'alterós coll de Coronas i, en trobar-nos en lloc conegut, ens sentim més animats i anem seguint les petjades de la colla que ha pujat aquell matí a Aneto i els crits dels quals hem sentit mentre féiem la cresta.

Tretze hores després d'haver deixat la roca de Barrancs, arribem a la Renclusa, on som rebuts pels companys que havíem deixat el dia abans. No cal dir que l'hora del sopar fou per a nosaltres una hora de festa i, més tard, quan els nostres cossos reposaven entre l'escalf dels llençols, anaven desfilant en somnis espectrals, agulles i sentinelles d'insospitades proporcions i formes.

Horaris

2 h.	Cresta de les Salenques	7 h. 10'	Pic Margalida
2 h. 45'	Bretxa de l'ocell	9 h. 45'	Coll de Coronas
5 h. 20'	Agulla I	11 h. 20'	Renclusa

LLUÍS ESTASEN

La pre-descoberta d'Amèrica i la personalitat del descobridor (*)

EN els meus llibres «*Christophe Colomb, catalan*», «*La vraie genèse de la Découverte de l'Amérique*» i «*El pre-descubrimiento hispano-catalán de América en 1477 - Xristoferens Colom, Fernando el Católico y la Cataluña Española*» he assentat tres conclusions fonamentals tocant a la descoberta del Nou Món:

1.ª Que molt abans de negociar amb els reis Catòlics les cèlebres Capitulacions de Santa Fe, Colom - i no Colon - ja havia estat a algunes terres d'Amèrica, és a dir, havia realitzat una pre-descoberta anterior a abril de 1492, molt probablement en 1477;

2.ª Que el descobridor del continent occidental no pot ésser identificat de cap manera amb el real o suposat Cristoforo Co-

(*) Memòria presentada al Congrés d'Història Hispano-americana de Sevilla.

lombo, fill del teixidor de llana genovès Domenico Colombo, segons s'ha pretès des del temps de Juli Salinerio i Casoni; i

3.ª Que Colom fou, en realitat, un corsari català, rebel al rei Joan II d'Aragó i Navarra, adés a servei de René d'Anjou, adés a les ordres i en companyia del vice-almirall Guillaume de Casenove Coullon, cap actiu de la marina de Lluís XI, rei de França.

Aquestes conclusions han trobat en alguns medis fortes i aferissades resistències. Prescindeixo de les derivades d'un nacionalisme o provincialisme exacerbat i de les que tenen per única base l'apologia sistemàtica i tendenciosa de l'obra dels Reis Catòlics, sense dubte molt respectable sota aspectes molt diferents del de la descoberta d'Amèrica. Les que pretenen basar-se en la fins avui coneguda documentació colombina o pseudo-colombina, més particularment en els anomenats *testimonis* italians i espanyols, tenen tan poc fonament i són tan inconsistents i arbitràries com aquelles.

Quant a mi, he de reconèixer, amb tot, un mèrit a aquestes últimes resistències: el d'haver-me suggerit certs nous punts de vista per a l'examen dels problemes que jo mateix m'havia plantejat, i l'haver-me obligat a una nova i més profunda revisió d'arxius, biblioteques i documentacions.

Gràcies a això, ara puc, amb la més completa satisfacció, declarar que nous i abundants documents fins avui completament inconeguts, confirmen en tota llur plenitud l'essència d'aquelles tres conclusions. A penes si certs raonaments secundaris i certes argumentacions de detall necessiten ésser modificats en els meus treballs anteriors per esguard dels nous fets adquirits; però aquestes mateixes modificacions encara reforcen més sòlidament la veritat dels resultats que he obtingut.

Hauria volgut fer davant del Congrés d'Història Hispano-Americana una exposició suficient dels fets i documents recentment descoberts, i de la revisió de les conclusions que he realitzat. Malauradament el temps de què dispoço és molt breu i he de limitar-me a assenyalar algunes consideracions generals que crec convenients tocant aquests estudis, i a una succinta notícia d'uns pocs dels documents alludits.

CONSIDERACIONS GENERALS

Les innovacions que introduueixo a la Història de la descoberta d'Amèrica i a la biografia del descobridor, no han de sobtar, per

radicals que siguin. El fet veritable - encara que sembli una paradoxa - és que llur estudi s'ha fet gairebé sempre en condicions inaparents i amb criteris de base falsejada.

Ens convencem d'això si observem que ni Fernández de Navarrete, ni HARRISSE, ni Fernández Duro, ni LOLLIS, ni VIGNAUD, ni molts d'altres eminents historiadors i crítics, els quals, merescudament, tenen autoritat en aquesta matèria, han treballat personalment en els arxius de Simancas, d'Índies, Històric Nacional de Madrid i de la Corona d'Aragó, de Barcelona. La majoria ni tan solament han visitat mai aquests arxius. Algú d'ells visità el de Madrid o el d'Índies, però sense realitzar-hi una tasca metòdica, i cap, materialment cap, tingué la curiositat de mirar si al de Barcelona existia res de referent a aquesta matèria.

Agreguem a això que més d'una documentació transcendental es trobava encara en 1892, en el quart centenari de la descoberta d'Amèrica, arreconada en certes dependències ministerials d'Espanya, lluny de l'accés dels investigadors. Així passà amb la que podem considerar com la principal, el gran plet del *Mayorazgo*, del segle XVI, que no fou traslladada a l'Arxiu Històric Nacional fins després d'aquella data, i que, tot just fa pocs anys, fou lliurada a la investigació, essent durant tot aquell temps, gairebé absolutament inconeguda dels historiadors.

En fi, s'ha de considerar que les documentacions italianes han estat acceptades a priori com a immaculades i intangibles, essent evident que a causa de molts documents indiscutiblement falsos apareguts en diverses èpoques respecte a Colom, es fa indispensable una gran reserva tocant a l'autenticitat de tot el paper que s'admeti sobre aquests assumptes.

Quant als criteris, aquí només vull recordar que, entre altres errors, hom ha incorregut generalment en el de prendre com a testimonis fefaents les afirmacions dels cronistes oficials dels reis, sense deturar-se a meditar que aquests cronistes, a sou de la cort, no eren sinó mers apologistes d'aquell que els pagava. A més, pocs cronistes - com Zurita - han begut directament a les fonts documentals, i cap no pogué defugir la prèvia censura dels *Concejos*, i molt especialment la del de la Inquisició.

Un altre error de criteri amb el qual hom ha procedit, és l'imaginar que perquè un individu fou aproximadament contemporani de Colom, o tingué algun contacte amb els Reis Catòlics, hagué d'estar perfectament informat d'un fet tan personal i obscur com és la naixença de qui no assoleix la celebritat fins a l'edat adulta

o d'un esdeveniment necessàriament tan llunyà i ocult com degué ésser la pre-descoberta d'Amèrica feta per Colom.

Finalment, el convencionalisme - d'ell mateix tan general en el món - dominà de tal manera en els estudis a què em refereixo, que hi ha hagut erudits i escriptors, com Navarrete en publicar les Capitulacions, o com els que donaren a la llum la Crònica dels Reis Catòlics pel P. Bernáldez, que no han vacil·lat a modificar tal i tal frase o paraula del text antic que copiaven, sense adonar-se de la gravíssima responsabilitat en què incorrien. Però, en ells prevalia la dèria de conformar els documents a la llegenda consagrada per tres segles a l'entorn de Colom i dels Reis amb els quals contractà les Capitulacions per a la presa de possessió del Nou Món.

Ja no vull dir res d'aquell criteri amb el qual hom prengué tan seriosament, quasi com a mots de l'Evangeli, les cartes de Pere Màrtir d'Anghiera, que mai no foren redactades com a cartes, sinó com a simple ficció literària que usà l'autor, més preocupat de la forma que del fons, i de l'efecte en els lectors que de la veritat històrica. Però, no s'han tingut per verídiques i autèntiques les famoses Quatre Capitulacions d'Americo Vespuccio, mal intencionat engendrament d'una fantasia tan ignorant com interessada?

No és lícit, doncs, d'esbalair-se de les veritats que faig ressortir. Per això demano als historiadors que vulguin ocupar-se dels meus treballs, que comencin per reflexionar profundament i serena en tot el que acabo de dir. També els demano que no oblidin que mentides tan manifestes i absurdes com la de l'empenyament de les joies de la reina Isabel per a pagar les despeses de l'expedició de Colom en 1492, han pogut perpetuar-se fins als nostres dies, i que el propi nom d'Amèrica està proclamant al món que una sofisticació, per inícuca que sigui, pot imposar-se i triomfar malgrat totes les protestes de la veritat. Encara no fa un segle que hom tenia a Vespuccio pel descobridor efectiu del continent americà, i a Colom per un mer trobador d'algunes Antilles, i un greu historiador espanyol, Ferreras, arribà a afirmar en altre temps, que Vespuccio havia fet la pre-descoberta del Nou Món i que Colom l'havia plagiat!

Colom pre-descobridor i Colom català són dues grans rectificacions que vénen a completar les ja fetes respecte de la sofisticació de Vespuccio i la de les joies d'Isabel.

NOUS FETS I NOUS DOCUMENTS

He de limitar-me, ja he dit per quin motiu, a assenyalar-ne molt pocs. Els repartiré en tres grups consegüents a les tres conclusions fonamentals del meu treball:

a) En el referent a la pre-descoberta, faig remarcar un facsimil que apareix en el llibre *Nociones de Historia de América*, del senyor Jaen Morente, catedràtic de l'Institut de Sevilla. És a les pàgines 48 i 49 d'aquest llibre, i és la reproducció fototípica del text de les Capitulacions de Santa Fe, conservat a l'antic arxiu del duc de Veruaga, avui propietat de l'Estat espanyol. L'original d'on s'ha tret el facsimil és exhibit actualment a l'Exposició d'aquesta ciutat. Allí es veurà que el començ de les Capitulacions, segons aquest text, és absolutament igual al del text conservat en un dels registres de l'Arxiu de la Corona d'Aragó: en tots dos es llegeix la ja famosa frase *ha descobert*. Però, mentre que el text de la Corona d'Aragó existeix en el Registre Contemporani de les Capitulacions, el de l'arxiu de Veruaga és una còpia legalitzada de l'exemplar d'aquelles, lliurat al descobridor. És clar que hom li lliurà aquest exemplar des d'abril de 1492, i la simple confrontació dels dos textos basta per destruir tots els subterfugis i sofismes amb els quals hom pretén negar la importància capital d'aquesta frase i excusar a Navarrete del sacrilegi que cometé en modificar-la capriciosament només per posar-la d'acord amb mentides seculares.

Observem, encara, en el text de l'arxiu de Veruaga que Joan Ruiz de Calcena apareix com a registrador del document. Aquest petit detall és una prova més que s'agrega a les moltes que ja he exposat de que el registre es féu a la Cancelleria d'Aragó, al qual estava adscrit Ruiz de Calcena, i no a la de Castella, fet transcendental l'ocultació del qual explica moltes d'altres coses. Però, hi ha encara un altre fet estrany en el text reproduït pel senyor Jaen Morente, que aclareix el misteri del registre. Dintre l'enorme documentació del gran plet del *Mayorazgo*, avui guardada a l'Arxiu Històric de Madrid, hi ha una petició, datada el 1578, dirigida per donya Maria Colom de Mosquera al Consell d'Índies, per tal que autoritzés l'arxiver de Simancas a donar-li una còpia certificada de les dites Capitulacions. El Consell atorgà l'autorització, i l'arxiver Diego de Ayala expedí la còpia. Però - cosa sorprenent - aquesta còpia no fou la de les Capitulacions, sinó la de la confirmació de Burgos de 1497, en la qual, com és sabut, és inclòs el text d'aque-

lles. Per què Ayala es comportà així? És clar que perquè el Registre primitiu de 1492 no es trobava a Simancas, com tampoc no s'hi troba avui, on l'he cercat endebades, i altres abans que jo. El Registre es trobava, i es troba, a l'Arxiu de Barcelona, que és el d'Aragó i Catalunya, i no es trobà ni en 1578 ni mai a Simancas, que és el de Castella. El mateix s'esdevé amb el *passaport* donat a Colom, i amb la carta dita del Gran Kan. En canvi, d'altres documents referents a l'expedició de 1492 es troben únicament a Simancas. L'explicació d'aquesta anomalia no és ni pot ésser altra, sinó la que he donat en els meus llibres. Colom cregué capitular amb Aragó i Castella i Ferran es reservava l'excloure un dia Aragó.

Un altre document, tant o més important per a la pre-descoberta que el començ de les Capitulacions, és un que fa poc he trobat a Simancas, i la desconeixença del qual fins ara sembla realment inexplicable. És consignat al catàleg *Diversos de Castilla* d'aquell Arxiu, i allà mateix n'existeix un duplicat. Aquest document és un Memorial presentat per la defensa de Colom - o sigui, per ell mateix, que, encara vivent, la dirigia - al tribunal especial de *Descargos de la Reina Isabel la Católica*. No té data, però és el propi original perquè duu les respostes autògrafes dels vocals del tribunal. Qui conegui amb detalls la història d'aquella època comprendrà que únicament pogué ésser escrit en 1505 o en primers de 1506, quan Colom era víctima dels últims atacs de la malaltia que el portà al sepulcre.

En aquest document, tot ell significatiu, ressaltava la frase següent: ... *I como quiera que desde hedad de veynte e ocho años sirvió en la conquista de las dichas Indias en que hizo a S. A. tan grande e señalado servicio, syn gasto de su patrimonio real e syn peligro de sus subditos y en tanto provecho e utilidad de estos Reynos como es notorio a todo el mundo, e fuera en su mano hazer este servicio a otro qualquier Rey cristiano sin cargo de conciencia, e no se ha cumplido con él la dicha capitulación nin se le han guardado ni guardan ni cumplen los dichos privilegios e mercedes y confirmaciones como le fué prometido al tiempo que se le hizieron...*

En aquesta frase hi ha dos mots que sobten als que no estan habituats a manejar documents de l'època: *conquista* i *servió*. Però es veu clarament que *conquista* és en lloc de *descoberta* la incorrecta sinònima era molt freqüent en aquell temps. Quant a *servió* o *servicio*, s'ha d'entendre en el sentit que els treballs fets per Colom en època anterior, els cedí als Reis Catòlics i resultaren

a llur benefici. Els altres membres de la frase són inequívocs i contundents: Colom havia estat a les Índies a l'edat de vint-i-vuit anys, sense cap ajuda pecuniària dels reis i sense exposar la vida de cap dels seus súbdits. No pot haver-hi un esperit tan obcecant que arribi al punt de negar que es tracta d'una pre-descoberta realitzada abans de 1492. En aquest any Colom en tenia molts més de vint-i-vuit, per més que hom allunyi la data del seu naixement, i és ben sabut que els Reis Catòlics contribuïren a bona part de les despeses de l'expedició efectuada en virtut de les Capitulacions.

Encara que l'esmentat Memorial basta a deixar definitivament establerta la indiscutible realitat de la pre-descoberta feta per ell, vull citar aquí un testimoni on aquella veritat recolzi. No es tracta de cap document inèdit puix fou imprès mig segle endarrera; però li ha passat com a molts d'altres documents d'importància inclosos en certes copioses col·leccions, a les quals manquen una classificació i comentaris il·lustratius: gairebé ningú no els llegeix, i els qui els llegeixen no saben comprendre'ls ni apreciar-los. El testimoni al qual em refereixo es troba en un al·legat de la defensa de Diego Colom en el seu plet contra el Fisc, o sigui, contra la Corona, amb motiu de no complir aquella els privilegis atorgats al seu pare. En el document esmentat es llegeixen aquests mots decisius i reveladors: *.....E porque,..... no se tenga una hora de vida segura, e pudiera ser que haciendo el Armada o en el viaje descubriera una isla, el muriera, e que por que su trabajo no quedase sin remuneración, pusieron en la dicha Capitulación e leyes «lo que descubrieredes e ganaredes, o por vuestra industria se descubriere e ganare» dando a entender que si el muriese e mediante la relación que había dado e avyso e instrucción de las yslas e Tierra-Firme, que decía que había en el Mar Oceano, se descubriesen e fallasen como decía que las había en aquellas partes, gozasen sus hijos e descendientes del contrato de cosa habida por la industria de su Padre.....* Colom, doncs, des d'abril de 1492, abans de començar el viatge, havia donat als Reis un *secret*, una *relació*, un *avis*.

El document al qual he fet referència es troba en la col·lecció coneguda generalment pel nom d'un de llurs editors, Torres de Mendoza, en el volum 40.

Ara es comprèn ben bé perquè cronistes particulars com Jimenez de Quesada, Joan de Castellanos, Barrantes Maldonado i d'altres, que no escrivien per a la Cort, deixaren de banda la maliciosa i baixa invenció del suposat Alonso Sánchez o «pilot des-

conegut» i afirmaren honradament la pre-descoberta feta per Colom mateix.

Aquí tanco - encara que podria allargar-la molt més - la sèrie de cites en què recolza aquesta primera conclusió dels meus estudis.

b) Referent a la falsedat de la identificació del descobridor d'Amèrica amb el fill de Domenico Colombo, llaner o taverner de Gènova, ressalta de seguida un fet colpidor. A l'Arxiu de Simancas hi ha una vastíssima documentació del segle XVI relativa a la Senyoria genovesa, composta per la còpia correspondència dels ambaixadors espanyols de Gènova, dels diversos membres de la família Doria a servei d'Espanya, i de molts particulars, entre els quals figuren gran nombre dels Spínols, Centurions i Di Negro. Completen aquesta correspondència una gran quantitat d'expedients de tota mena, i les corresponents consultes al Consell d'Estat. I tant en aquelles cartes i comunicacions com en els altres documents annexos es tracta repetidament des dels començos del dit segle, de reclamacions particulars de tota espècie i de reclamacions i negociacions diplomàtiques de la Senyoria. Doncs bé: mai, absolutament mai, en el decurs de tantes desenes d'anys, ni quan es remogué el complicat procés de l'heretament del *Mayorazgo* de Colom, no es fa en aquesta enorme documentació la més lleu referència a la pàtria genovesa del descobridor i encara molt menys a qualsevol reclamació d'hereus seus al Genovesat.

Quelcom més decisiu. Consta en diversos dels esmentats documents que en repetides ocasions Gènova negocià o intentà de negociar amb Espanya diversos acords respecte als impostos pagats en la Senyoria per vitualles importades de territoris espanyols per avituallament del poble genovès. Mai, però, la Senyoria no al·ludí ni remotament el pretès legat que - segons les suposades cartes de Colom a Nicolau Oderigo, o conforme al fals testament de 1498, atribuït al descobridor - aquest hauria fet a la seva pretesa pàtria, sigui pel seu benefici directe, sigui, més aviat, per l'abolició dels dits impostos i per l'embaratiment de les vitualles destinades a l'alimentació de les classes pobres genoveses. En la documentació de què parlo apareix el Banc de Sant Jordi, que figura també en aquelles cartes i en aquell fals testament, però igual que la Senyoria, no té mai ni una sola paraula que deixi sospitar la veritat d'aquestes deixes imaginàries.

Al costat d'aquest fet n'hi ha un altre de més important. És el

el que consta en el voluminós plet del *Mayorazgo*. És impossible d'esmentar els centenars de documents que l'integren; però puc afirmar sense cap vacil·lació que d'aquest plet es desprèn en forma incontestable la següent veritat: Colom no era el fill de Dominico Colombo de Gènova. Un sol incident d'aquell vast procés comprova el que dic.

En faré breument la relació, seguint l'extracte format a la Secretaria del Consell d'Índies. En 1582, Bernat Colombo, veí de Cogoleto o Cugureo, féu en aquest poble del Genovesat una informació de testimoni endreçada a demostrar la seva pretesa descendència de Bartomeu Colom, germà del descobridor. Hom oposà certes objeccions a la descabellada genealogia que allegà, però això encara l'enardí més, i en abril de 1583 es presentà al Senat de Gènova i sol·licità que el propi Senat fes una enquesta d'igual finalitat que la primera. El Senat ho encarregà al Pretor, el qual a petició de Bernat Colombo féu fer el pregó públic de costum, tant a la ciutat de Gènova com al poble de Cogoleto, per tal que tothom que es cregués interessat en l'assumpte es presentés. Fet el pregó, ningú no es presentà a contradir Bernat Colombo, el qual féu desfil·lar davant del Pretor tants testimonis falsos com volgué, i portà al Consell d'Índies - autoritzat pel propi Senat de Gènova - l'escandalosa informació que, com és sabut, el Consell rebutjà «de ple» per la seva patent i burda falsedat.

En 1583 no hi havia, doncs, a Gènova qui es cregués més autoritzat que aquell Colombo per a dir-se descendent del descobridor d'Amèrica, i fou el Senat de la pròpia Senyoria qui establí en termes incommovibles que no existia cap relació entre la família de Colom i la dita ciutat. No sé si ara en ple segle xx pot haver-hi algú que honradament i seriosa sostingui allò que en 1583 ningú de Gènova no fou capaç de sostenir. Afirmo, sí, que el Consell d'Índies no incorregué en l'error de suposar a Colom fill del Dominico genovès. Estava tan persuadit de la falsedat de la petició, que, per defugir-la, més aviat participà d'un altre greu error: el de suposar-lo vinculat a la família dels Colombo de Cuccaro. En efecte, he pogut descobrir la sentència definitiva o de *revista*, dictada en 1609 pel Consell, per tal de liquidar el greu plet del *Mayorazgo*. En ella es dóna a Don Baltasar Colombo 2000 ducats d'alimentació, i se li atorga, per tant, igual tractament que a Donya Maria de Mosquera, a Donya Francisca Colón, a Donya Joana Colón, a la germana de don Nuño Colón de Portugal, a la mare del bastard Cristòfol Colón i a d'altres parents indiscutibles del Gran

Almirall. Don Baltasar, doncs, ho fou segons el Consell. Puc afegir que posseeixo proves documentades que el vencedor del litigi, Don Nuño Colón de Portugal i els seus descendents - almenys fins a primers del segle passat - pensaren igualment, i es cregueren emparentats amb els senyors de Cuccaro.

Fora dels dos fets anteriors, vull esmentar-ne un altre, molt concret, referent a la falsa Reial Confirmació del no menys fals testament de 1498, últim baluard dels qui sostenen allò que he anomenat «legenda genovista», és a dir, la identificació del descobridor d'Amèrica amb un teixidor de llana genovès d'existència dubtosa. He examinat minuciosament i profunda aquest paper a l'Arxiu de Simancas, i a les moltes proves adduïdes ja contra la seva autenticitat pel senyor Luca de Torre, per mi mateix i per molts d'altres, puc afegir aquestes que són irrevocables i aplaudidores:

No solament el nom del secretari Ferran Alvarez de Toledo és allí un anacronisme - com ho ha demostrat el senyor Torre - sinó que els noms de tots els altres firmants són igualment anacrònics o, pitjor encara, suposats. Cap d'aquests noms no apareix en els documents anàlegs del mateix mes de setembre de 1501 - en què és datada la falsa afirmació - i ni tan solament es troben en documents d'altre ordre de la Cancelleria Castellana del dit mes o dels que el precedeixen i segueixen.

En el fals paper es dona per vivent el príncep don Joan quatre anys després de la seva mort, absurd que els genovistes han volgut salvar argüint que Joan és en lloc de Joana. Però, en els documents anàlegs contemporanis consta que la fórmula en què s'ha introduït aquest disbarat no solament havia de dir *Nuestra my cara y amada hija la princesa Doña Juana* sinó també *Nuestros muy caros y amados hijos la princesa Doña Juana y el archiduque Don Felipe*, per tal com donya Joana era casada ja feia temps.

Això es refereix al text de la grollera falsificació. La contextura material encara és més reveladora. En aquests documents de Reial Segell - que és on hom ha introduït el paper en qüestió - no han existit mai exemplars duplicats, com passa amb la suposada Reial Confirmació; cada Registre autèntic d'aquesta documentació és en exemplar únic. Per ignorància, els falsificadors volgueren ésser massa vius. S'ha d'observar que mai - quan es tracta d'una confirmació reial - no s'escriu en forma de carpeta per tal d'incloure-hi dintre el document confirmat. Al contrari: l'escriptura es fa sempre continuadament i de plana en plana, anvers i revers, juxta-

sant els fulls l'un darrera l'altre. Els autors del document apòcrif no remarcaren tampoc aquest detall. Però encara és més convincent el següent: la Comissió enviada fa pocs anys a Simancas per l'Acadèmia de la Història per examinar l'esmentat paper, observà que en els documents del Reial Segell, els fulls, juxtaposats com he dit, eren trepats simultàniament o a la mateixa alçada i marge mitjançant una perforació de forma circular. Gràcies a això prescindien absolutament, sense cap excepció, de cosir els documents amb fil i agulla, i per a mantenir units els fulls correlatius de cada un es lligaven amb una corda que passava per les perforacions. La falsa Reial Confirmació, en canvi, - com ja observà l'esmentada comissió - porta senyals palesos de costura d'agulla. Què signifiquen aquests senyals? De cap manera - com s'ha suposat - que el fals testament estés cosit dins, i que la costura fos desfeta per sotreure'l. Fins i tot és absurd l'imaginar-ho. La substracció no tenia objecte, puix que el pretès original d'aquell paper fou lliurat al Consell d'Índies, durant el plet del *Mayorazgo* i fou imprès i publicat en diverses ocasions. La significació d'aquella costura és evidentment una altra, i cap arxiver d'Espanya no podia negar-ho. Els foradets o senyals de costura que es noten en la confirmació apòcrifa demostren clarament que és falsa i que fou escrita en un full en blanc *tret* d'algun expedient. No hi ha cap arxiver que ignori que en qualsevol arxiu es conserven molts vells expedients *amb* fulls en blanc - de vegades molts - de paper de llur època.

Quant a la lletra del document falsificat és evidentment del segle xvi, com ho revela més que la forma la tinta, i jo mai no he dit el contrari. El que afirmo rotundament és que el paper no fou escrit en 1501, sinó a la segona meitat del dit segle, per algú que coneixia bé l'escriptura de cinquanta o seixanta anys endarrera i encara la practicava.

Ja que he parlat del pseudo-testament de 1498 i de la suposada Reial Confirmació on recolzava, ara afegiré algunes consideracions sobre la falsedat intrínseca del primer d'aquests dos papers.

En un dels meus llibres he referit com durant el greu plet del *Mayorazgo* aparegué el pseudo-testament, no entre els papers conservats en la Cartoixa de Sevilla, ni en poder de cap descendent del Gran Almirall, sinó en les mans d'un doctor Verástegui antic advocat de Don Lluís Colon. Però, Verástegui com era posseïdor d'aquest paper? El sol fet d'haver-lo guardat sense cap dret fa dubtar de la seva honorabilitat i els dubtes creixen i s'intensifiquen si es revisa detingudament la documentació del plet. Trobem

que Verástegui fou durant un temps defensor de Donya Maria de Mosquera contra el seu cosí Diego Colón i que després passà a ésser tutor del bastard Cristòfol, fill de Don Lluís i litigant contra Donya Maria, no obstant el qual més tard, en el mateix plet, és advocat de l'Almirall d'Aragó, D. Cristòfol de Cardona i Colón, el qual litigava contra Donya Maria i Don Cristòfol.

Veritat que el pseudo-testament, venint de les mans d'aquest personatge és tacat de vici original?

La seva falsedat, doncs, no admet cap dubte, i si es vol una nova prova intrínseca després de les adduïdes pel senyor Torre, per mi i per d'altres, aquí va. El vice-president del Comité Executiu d'aquest Congrés, distingit acadèmic senyor Altolaquirre, ha demostrat brillantment que és fals que Colom donés a l'illa de Jamaica el nom de Santiago, i que aquest nom no apareix fins anys després de la mort del descobridor. Jo he confirmat aquesta demostració. Ara bé, si en el pseudo-testament - que se suposa escrit en 1497 - el Gran Almirall resulta donar a l'illa el nom de Santiago, no és una prova suficient per ella mateixa de la falsedat del grotesc paper?

Una llegenda - com la genovista - que per sostenir-se necessita documents de falsedat tan escandalosa com els dos que acabo d'analitzar, està ferida mortalment. Quan es coneguin les proves que tenim reunides - tant o més enderrocadores que les precedents - sobre d'altres falsificacions genovistes, estic segur que no podrà haver-hi qui sincerament persisteixi a defensar-la.

c) Referent a la catalanitat i personalitat de Colom, he de reduir-me - donada la manca de temps i d'espai - a molt poques indicacions.

Una d'elles correspon a les seves relacions amb els Casanova. Heus-la ací: el famós aventurer venecià Giacomo Casanova dona en les seves cèlebres memòries una versió en la que fins ara ningú no havia parat esment, segons la qual, el fundador de la seva família a Itàlia hauria estat un aragonés súbdit i secretari del rei Alfons V anomenat Jaume de Casanova. Aquest, vers l'any 1430 fugí de Saragossa amb una monja i anà a raure a Itàlia, on fou empresonat, però per influència d'un seu oncle, Joan de Casanova, mestre del Sacre Col·legi, aconseguí que el Papa absolgués la monja dels vots i s'hi pogués casar. Fill de Jaume fou un Joan de Casanova el qual - segons la versió de l'aventurer - fugí d'Itàlia després d'haver mort un noble a Nàpols i es donà a la vida d'aventures, i morí en un viatge amb Colom el descobridor en 1493.

La mala anomenada de Casanova i els dubtes generals sobre la seva veracitat feren que al principi no donés gaire importància a la seva relació. Em colpí, però, la coincidència de noms entre el Joan de Casanova de què parla i el Jean de Casenove anomenat Coullon, successor i, segons alguns, parent de Guillaume de Casenove Coullon, vice-almirall de la marina de Lluís XI.

Quan més tard vaig conèixer els estudis referents a Casanova fets per profunds erudits danesos, francesos i austríacs, i la rectificació que han emprès sobre la veracitat relativa de les Memòries en molts de casos perfectament comprovada, vaig creure convenient estudiar a fons el treball abans recordat. L'estudi que he fet no pot ésser més satisfactori.

Certament que l'esmentat passatge enclou confusions de nom i anacronismes, defecte que difícilment Casanova sap defugir - segons els seus moderníssims comentadors - però també - com han reconegut - en molts casos hi ha un notable fons de veritat. Ja he assenyalat la coincidència de noms tan estranya entre el seu Joan de Casanova, company de viatge de Colom, i el Jean de Casenove dit Coullon, al servei de França en el segle xv. De seguida vaig poder comprovar l'existència - si fa no fa a la mateixa època - del mestre del Sacre Collegi, també Joan de Casanova, català de pàtria i, poc després, cardenal. La nacionalitat catalana del prelat explicava el seu parentiu amb el Jaume de Casanova de les Memòries de l'aventurer, amb la circumstància reveladora que, efectivament, fou Mestre del Sacre Collegi fins a 1430 i no arribà a la púrpura fins més tard. Però, això no bastava; calia quelcom més fonamental. He tingut la felicitat d'obtenir-ho, perquè recentment he trobat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó documents que confirmen en grau suficient la veracitat de l'aventurer venecià en la narració que interessa als estudis colombins.

CARTES D'ALFONS V D'ARAGÓ A LA CÚRIA ROMANA (CARDENAL DE FOIX?) I A MARTÍ V: EN LA PRIMERA RECOMANA EL SEU CONFESSOR P. JOAN DE CASANOVA, DE L'ORDE DE PREDICADORS, PER TAL QUE SE LI CONCEDEIXI LA FUNDACIÓ DE CERTS MONESTIRS DE LA SEVA ORDE; I EN LA SEGONA, JAUME DE CASANOVA, CAVALLER PROFÉS DE L'ORDE MILITAR DE SANTIAGO, PER TAL QUE SE LI ATORGUIN DETERMINADES CONCESSIONS I MERCÈS I UNA COMANDA. AMBDUES ESTAN SIGNADES PER LLORENÇ DE CASANOVA, SECRETARI DE L'ESMENTAT REI, I DATADES A VALÈNCIA EN GENER DE 1426. (PROVEN L'EXISTÈNCIA, I VINCULACIÓ EN-

Domestico nro Jacobo de casanova arilite cedimus in Jarchi de Opina a Romana Curia
ad quod p no nullis nris et alijs etia negotijs atresser de mandato nro rediret et
p loca vna iter agente vos ipm dnm et successores suos et heredes maneret que
res manserit usque in magna admiranone adduxit Cum familiaris e vestra nra
p reas et loca amarae mox nre et pntes transire possint et debeat absq meri
dimitto pssit q ipse arilite est psona emascha et religioza que etia in casu alijs
iuste iudicacionis marce marce sui respectuati no possit tunc ad capacione
et detinone dñi arilite molesti gessimus et gecamus ammad vcam dñimo
dēpam affatu quare nri contumelacione sonoris qui her firmi reddi saltem pssant
arilite a capacione et detinone qualibet libere pntis sanatis pmissis pssant
arilite ad omnes bonis et rebus suis ad nram manserit absq aliqua amissionone
rediret. Cetero her si placuit talit vos gessit q dicitis arilite omni mora pssant
atomis p vos subterit geonamine nosq p eius libeacione qua pntis dicit
comg pssantibus vobis reman ad geas libertas geonone Et ad alia remedia tunc
reca dñim no cogim q quoniam nri subdit et vassalli vos cur deis subdit
aliqua damna dñim vobis vel pntis quid nos molesti fuerunt patet nos
offensio vntas agnita pntis nri iustas sup eis facti ministrari. Sup pssantione
vntas hinc vobis fierenda relatione stabim pntis tunc de qui illa facti vntas
et legatis in nra cancellaria dñim dñi dñi dñi dñi dñi dñi dñi dñi dñi dñi dñi
Onana Deo pntis dñim onant dñi dñi dñi dñi dñi dñi dñi dñi dñi dñi dñi

Q eodem

Dñs vobis m. in
Magistro bauli

Q

Mensis vel Nobilibus et prudentibus viris Dñm offinalibus et Consilio velle
et amacionary de Sena. Salute et dñim dilectionis affectu. Proximis displicent
ut nre vntas lre supra p registrare et sub eisdem signo sigillo dñi aq mandari

Q eodem

Deo dñim et Jnlis Illustre et potens dux Compendi habemus q pntis dñim
dilectis familiaris et domestici nri religiosus Jacobus de casanova arilite cedimus
pntis Jacobo de Opina a Romana Curia ad quod p no nullis nris et alijs etia
vedius negotijs atresser de mandato nro rediret et p loca amacionary de Sena iter
voluerit fuit p amacione eisdem seu de eore mandato ad nre bonis et rebz omibz
dntem amacionis ac omibz casus nulla caus saltem iusta pcedente cum tñi vob
gessit arilite fuit et tñi emascha ab omibz negotijs et respectu etia iuste pntis tñi
sanis sit et epemys. Unde tñi p habenda negotijs dñi arilite commissis p nos relatione
vntas nre manserit expediat ipis arilite tñi rediret et regressus ammad vntas
nobis tñi dñim reddis affectione pntis quare ad libeacione arilite eisdem qua
pntis desideramus affectibus opem dñi et eptea eptam talit q expnd tñi cam vobis

ad plenitudinem gratie obligemur et vobis sine casu sumpta fared et manora Venens
 namque femissime q si vca magnificencia sine dno et efrant per qdmo impetu
 ceu parit suas dno anho miorare libere et ad nra maiestare ppropria edere
 ponit sine mora Dare valmre sub nro sigillo mproca de orona de dno ano onate
 Sm aj. rre. ppvj. Dno J. J.

Digne Illustre au pouten vno pbligo avoué d'ale dieu
 ardielmei ne ampo nobis fmece d'aleo

Dno J. J. m. m.
 Dnando Bauli
 J.

Per aquests documents consta en primer lloc, que el venecià no inventà l'existència d'un secretari d'Alfons V anomenat Casanova.

Aquest humil funcionari del segle xv fou un personatge massa poc important i massa ignorat de qualsevol historiador o cronista perquè Giacomo de Casanova en pogués tenir esment per altres mitjans dels que indica, això és, per tradició, records, notes i apunts de família. Solament que el secretari no es deia Jaume, sinó Llorenç. L'aventurer ha incorregut, doncs, en una de les seves freqüents confusions de noms. Però la veracitat de la seva narració és tan evident que el mateix document que em féu conèixer l'existència real del secretari Llorenç em revelà la de Jaume de Casanova, així com la circumstància veritabement extraordinària i suggestiva que aquest Jaume es trobà a Itàlia pel voltant dels anys que diuen les Memòries, i fou empresonat per les autoritats eclesiàstiques tal com ho conta Giacomo.

Un altre error de l'aventurer és l'anomenar Nicolau III al que té d'ésser el Papa Nicolau V, pontífex en aquella època.

Tampoc és exacta la data de 1430 que dóna de l'empresonament de Jaume a Itàlia, sinó la de 1426. Però, es pot exigir més exactitud que aquesta a records i tradicions de família a través de més de tres segles?

Quant a la mort del Joan de Casanova, fill d'aquest Jaume, navegant amb Colom en 1493, puc dir el següent: Tot m'indueix a pensar - rectificanc alguna de les afirmacions secundàries dels meus llibres - que el corsari Jean de Casenove dit Coullon fou el qui lliurà el combat Naval de Sant Vicent en 1485. No era ell, doncs, el mateix Colom. Però, què esdevingué Jean de Casenove després d'aquell combat? Hi ha uns quants documents publicats per HARRISSE i SALVAGNINI dels quals es dedueix que no solament - almenys fins 1588, cinc anys després de la mort de Guillame de Casenove-Coullon - vivia un altre Coullon, o sigui, Jean de Casenove, sinó

que aquest, després de l'esmentat combat naval no tornà a França, sinó que es retirà a Anglaterra, tant per vendre's el botí del combat, com per defugir les reclamacions fetes a Lluís XI pel senat de Venècia i els reis de Nàpols i Aragó, els súbdits dels quals havien estat perjudicats amb aquella acció. No és impossible que quan Bartomeu Colom anés, vers l'any 1487 a Anglaterra per tornar - al meu entendre - a la vida de corsari, que es posés en contacte amb Jean de Casenove, i que aquest s'unís al descobridor en 1493 i morís durant la segona gran expedició a les Índies. Ara per ara, és solament una mera hipòtesi, i queda per escatir si realment Jean de Casenove morí en 1493 i si aquesta data és un dels anacronismes de Giacomo.

Allò que per mi no admet cap dubte és la relació i el parentiu entre els germans Colom i el corsari Jean de Casenove, el qual no era altre sinó el fill de Jaume de Casanova i nebot del Cardenal català Joan de Casanova. De Jaume sabem que fou Comanador de les Medes, petites illes de la costa catalana, les quals, durant tot el segle xv foren refugi de pirates i corsaris. Les Memòries del venecià pretenen que solament tingué un fill, Joan, i que aquest es casà a Como, ciutat de l'alta Lombardia, però tal afirmació és dubtosa i degué tenir més fills, perquè no manquen documents que proven l'existència posterior en aquests llocs mateixos d'una família Casanova, l'escut d'armes de la qual tenia un colom, fet molt estrany. En heràldica parlant era Casanova-Colombo, l'equivalent francès de la qual és Casenove-Coullon. Per això crec que els germans Colom tenien alguns parents al Milanesat encara que ells, però, eren catalans.

El llibre *La Historie*, atribuït a D. Ferran Colom, afirma el parentiu del Gran Almirall d'Índies amb els corsaris que aquest llibre anomena Colombos, i que eren - segons demostrà HARRISSE - els esmentats Casenove-Coullon. El que falta a demostrar és el parentiu entre els dos Casenove. Debades he recercat en tota la documentació francesa que m'ha estat possible de revisar l'origen de Guillaume de Casenove. He trobat moltes dades notables d'ell més no el lloc de naixement. He pogut comprovar, però, que els Casenove gascons i els de l'Ariège - als quals hom creu branques del mateix tronc a què pertangué el corsari - es creuen tots descendents de catalans emigrats en els segles xii i xiv en temps de l'hegemonia catalana en aquelles regions. L'eloqüència d'aquest fet és per ella mateixa prou suficient si hom considera la catalanitat prou demostrada de Joan de Casanova.

Hi ha un altre fet que no puc ometre encara que serà l'últim que citaré, per no sortir dels límits als quals m'he de reduir: la relació de Colom amb els Casanova es vincula estretament, com és sabut, amb els seus serveis a René d'Anjou. És per aquest motiu que els sustentadors de la llegenda genovista s'aferrissen generalment a negar la realitat d'aquests serveis i, en conseqüència, la persecució de la nau *Fernandina* de què ens parlen les Històries. Un document darrerament trobat i publicat en facsímil pel senyor Ricard Carreras i Valls, de Barcelona, confirma plenament la veracitat de la Història en aquest punt. Es tracta d'una comunicació del rei Joan II d'Aragó al batlle de València, datada a Saragossa a 17 d'abril de 1469, segons la qual la nau *Fernandina* -pertanyent a Florentins però amb participació del rei Ferran de Nàpols-, seria perseguida per vaixells catalans armats a Barcelona subjecta en aquella època al rei René. Existia, doncs, en aquell temps, un vaixell d'aquest nom, i el percaçaren els marins del rei René d'Anjou. Aquest mateix document i d'altres anàlegs que l'acompanyen contenen encara més detalls impressionants que concorden amb els de les *Historie* sobre l'esmentada nau *Fernandina* i les embarcacions que navegaven amb ella. Malauradament, cap d'ells cita els noms dels mariners perseguidors de la *Fernandina*: no pot haver-hi cap dubte que entre ells es trobava el futur descobridor d'Amèrica abaus de reunir-se als Casenove-Coullon.

Dono per acabada aquesta petita exposició, però abans crec convenient d'insistir en que no s'ha referit sinó a una brevíssima part dels documents i nous fets que, després de la publicació dels meus dos llibres ja esmentats, he conseguit conèixer respecte del descobriment del Nou Món i de Colom. També he de declarar que els documents dels quals m'he ocupat en els paràgrafs anteriors, no són tal vegada els més importants dels que ara conec. Però, per donar notícia dels altres hauria estat indispensable entrar en llargs comentaris i això no pot ésser objecte d'una breu comunicació a Congrés, sinó d'un llibre voluminós.

L'única cosa que he volgut fer és atreure l'atenció dels historiadors d'Amèrica sobre la ineludible necessitat de refer completament la gesta del descobridor, dirigint-se a fonts que fins avui no han estat estudiades, i deixant a part grolleres falsificacions i adulteracions, per molt que els dolgui confessar els seus errors.

LLUÍS ULLOA